

Irena Ziętowska

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

UTRATA WARTOŚCI PRZEZ WARTOŚĆ FIRMY

1. Wstęp

Zagadnienia utraty wartości aktywów mają w rachunkowości istotne znaczenie i wciąż stanowią przedmiot wielu dociekań. Problematyka ta nabrała rangi, gdyż rzutuje na poprawność prezentacji rzeczywistej sytuacji majątkowej i finansowej jednostki gospodarczej. Prawo bilansowe dość pobieżnie traktuje problematykę utraty wartości aktywów, pomijając wiele szczególnych aspektów odnoszących się do specyficznego składnika aktywów trwałych, jakim jest należąca do wartości niematerialnych i prawnych wartość firmy. Do kwestii utraty wartości aktywów i procedur związanych z jej ustalaniem szerzej i bardziej szczegółowo podchodzi MSR 36 „Utrata wartości aktywów”¹. Zawiera on wiele odniesień adresowanych do wartości firmy, jako jedyne go składnika aktywów, któremu poświęcone są specjalne regulacje, co wynika ze szczególnego charakteru tej pozycji. Przedmiotem opracowania są wybrane aspekty utraty wartości przez wartość firmy, rozumianą jako jeden z wielu składników aktywów jednostki, w ujęciu międzynarodowych standardów rachunkowości² na tle postanowień zawartych w ustawie o rachunkowości³.

2. Wartość firmy jako składnik aktywów trwałych

Wartość firmy jest specyficzną kategorią aktywów trwałych, zaliczaną do wartości niematerialnych i prawnych. Wartość firmy stanowi różnicę między ceną nabycia określonej jednostki lub jej zorganizowanej części a niższą od niej

¹ MSR 36 „Utrata wartości aktywów” został znowelizowany w 2004 r. wobec dostosowania do nowego standardu MSSF 3 dotyczącego połączeń jednostek gospodarczych [Stachniak 2004].

² W postaci obowiązującej do 2004 r. [*Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2002*].

³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 113, poz. 1186 z późn. zm.).

wartością godziwą przejętych aktywów netto (art. 33 ust. 4 UoR). Jeżeli wartość firmy powstała w 2002 r. lub później, to jest to nadwyżka ceny nabycia określonej jednostki lub jej zorganizowanej części nad wartością godziwą (a do 31.12.2001 r. ceną rynkową) poszczególnych przejętych od tej jednostki w wyniku zakupu, przyjęcia do odpłatnego korzystania albo wniesienia do spółki aktywów netto, czyli składników aktywów pomniejszonych o przejęte zobowiązania według stanu z dnia kupna, przyjęcia do korzystania lub wniesienia do spółki [*Zamknięcie...* 2004, s. 36]. Wartość firmy powstaje również przy zawarciu nowej spółki w wyniku połączenia spółek metodą nabycia. Powstająca w wyniku tych transakcji nadwyżka jest traktowana przez inwestorów jako cena zakupu oczekiwanych przyszłych korzyści ekonomicznych nabywanych wraz z innymi aktywami [Gmytrasiewicz i in. 1998, s. 87]. Nabyta wartość firmy nie jest aktywem samodzielnym, nie może zatem istnieć bez firmy i można ją uzyskać tylko z całym majątkiem jednostki.

Jeśli chodzi o regulacje zawarte w standardach, to przepisy odnoszące się do wartości firmy zawarte są w MSR 36 „Utrata wartości aktywów” i MSR 38 „Wartości niematerialne” oraz MSR 22 „Połączenie jednostek gospodarczych”⁴. W świetle MSR 22 wartość firmy stanowią wszelkie nadwyżki ceny przejęcia nad wartością udziału jednostki przejmującej w ustalonych na dzień transakcji wymiany wartościach godziwych możliwych do zidentyfikowania przejętych aktywów i zobowiązań (§ 41). Wartość firmy powstająca w momencie nabycia jednostki gospodarczej odpowiada płatności, jaką wnosi nabywca na poczet przyszłych korzyści ekonomicznych. Przyszłe korzyści ekonomiczne mogą wynikać z efektu synergii zachodzącego między możliwymi do określenia aktywami, które były przedmiotem nabycia, lub z obecności aktywów, które indywidualnie nie kwalifikowały się do ujęcia w sprawozdaniu finansowym (MSR 36 § 79 oraz MSR 22 § 42).

3. Przesłanki utraty wartości przez składnik aktywów

Ustawa o rachunkowości i MSR 36 „Utrata wartości aktywów” odmiennie podchodzą do zagadnienia utraty wartości. Ustawowy obowiązek okresowej weryfikacji wartości aktywów ma służyć urealnieniu wielkości prezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Przepisy prawa bilansowego nakładają na jednostkę obowiązek corocznej weryfikacji wartości księgowej aktywów. Stanowią one, że środki trwałe, wartości niematerialne i prawne oraz środki trwałe w budowie nie rzadziej niż na dzień bilansowy wycenia się według ceny nabycia lub kosztów wytworzenia albo wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych) pomniejszonych o:

⁴ MSR 22 zastąpiony został w 2005 r. przez MSSF 3 „Połączenie jednostek gospodarczych” [*Międzynarodowe standardy sprawozdawczości...* 2004].

- odpisy amortyzacyjne (lub umorzeniowe),
- odpisy z tytułu trwałej utraty wartości (art. 28 ust. 1 i 2 UoR).

Wartość firmy pomniejszają jej **odpisy amortyzacyjne**, których według ustawy dokonuje się przez 5 lat, jednakże w uzasadnionych przypadkach kierownik jednostki może okres ten wydłużyć do 20 lat.

Wydłużenie okresu amortyzacji wartości firmy może być uzasadnione, gdy kwota wartości firmy jest znaczna, a zarazem istnieje duże prawdopodobieństwo, że nabyta jednostka będzie nadal zdolna do przynoszenia zysków przewyższających normalną w danej branży rentowność. Podobne rozwiązanie przyjęte jest w MSR 22 „Połączenie jednostek gospodarczych” (§ 44)⁵.

Ustawa o rachunkowości i MSR 36 „Utrata wartości aktywów” odmiennie podchodzą natomiast do kwestii trwałej utraty wartości, która nie następuje w rezultacie normalnego użytkowania, czego wyrazem jest amortyzacja. Ustawa opiera utratę wartości na prawdopodobieństwie sytuacji, że składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości przewidywanych korzyści ekonomicznych, w świetle standardu zaś utrata wartości uzależniona jest od relacji między wartością bilansową składnika aktywów a jego wartością odzyskiwalną.

Trwała utrata wartości, zgodnie z przepisami prawa bilansowego, występuje wówczas, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych (art. 28 ust. 7 UoR)⁶. Pewną wskazówką jest tu art. 35 ust. 4 UoR, w którym zawarte są przykłady, kiedy warunki determinujące trwałą utratę wartości są spełnione. Przedstawiona lista jest otwarta i jednostka może ją rozszerzyć, gdy uzna, że inne kryteria wskazują na możliwość utraty wartości. Na dzień bilansowy jednostka zobowiązana jest dokonać oceny, czy nie nastąpił ubytek wartości aktywów, w tym i wartości firmy. Może się wtedy okazać, że wartość firmy nie reprezentuje sobą spodziewanych przyszłych korzyści ekonomicznych lub na skutek zmian czynników zewnętrznych przedstawia je w znacznie mniejszym zakresie niż pierwotnie oczekiwano. Uzasadnia to dokonanie odpowiedniego odpisu aktualizującego, doprowadzającego księgową wartość składnika aktywów do ceny sprzedaży netto, a w przypadku jej braku do ustalonej w inny sposób wartości godziwej. W kwestii utraty wartości przez wartość firmy prze-

⁵ Według nowego MSSF 3 wartość firmy powstała przy przejściu ma nieograniczony okres ekonomicznej użyteczności, a więc nie dokonuje się już od niej systematycznych odpisów amortyzacyjnych (§ 55). Natomiast zgodnie ze zmienionym MSR 36 „Utrata wartości aktywów” należy bezwzględnie corocznie sprawdzać, czy nie utraciła wartości, i dokonywać w związku z tym odpowiednich odpisów. Nowo powstałe odmienności podejścia ustawy o rachunkowości i zmienionych standardów w kwestii amortyzowania lub nieamortyzowania wartości firmy mogą rzutować na obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki [Buk 2004].

⁶ Wykorzystywane w ustawowej definicji terminy nie zostały dopracowane. Por.: [Jarugowa 2004, s. 305].

pisy ustawy nie zawierają szczegółowych rozwiązań, dlatego należy odwołać się do standardów.

MSR 36 „Utrata wartości aktywów” stwierdza, że jeśli wartość bilansowa składnika aktywów jest wyższa od wartości, jaką można uzyskać w drodze jego użytkowania lub sprzedaży to uznaje się, że składnik wykazany jest w wartości przekraczającej jego wartość odzyskiwalną⁷. **Wartość odzyskiwalna** odpowiada cenie sprzedaży netto składnika aktywów lub jego wartości użytkowej zależnie od tego, która z nich jest wyższa. A zatem:

wartość odzyskiwalna = cena sprzedaży netto > wartości użytkowej lub

wartość odzyskiwalna = wartość użytkowa > ceny sprzedaży netto.

W odróżnieniu od ustawy regulacje zawarte w standardach wskazują dwie kategorie jako punkt odniesienia w procedurze szacowania na dzień bilansowy odpisu aktualizującego.

Cena sprzedaży netto, zarówno w ustawie jak i MSR, rozumiana jest podobnie – jako kwota możliwa do uzyskania ze sprzedaży składnika aktywów na zasadach rynkowych między zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji. **Wartość użytkowa** z kolei jest bieżącą, szacunkową wartością przyszłych przepływów pieniężnych, których wystąpienia oczekuje się z tytułu dalszego użytkowania składnika aktywów oraz jego zbycia na zakończenie okresu użytkowania. Kategoria ta nie jest w ustawie stosowana.

Jeśli zatem składnik aktywów jest wykazany w wartości przekraczającej jego wartość odzyskiwalną, uznaje się, że dany składnik aktywów utracił część wartości, czyli:

utrata wartości = wartość bilansowa składnika – wartość odzyskiwalna.

W takim przypadku zgodnie z MSR 36 „Utrata wartości aktywów” jednostka gospodarcza powinna ująć odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości składnika aktywów. Składnik aktywów jest przy tym rozumiany zarówno jako pojedynczy składnik aktywów, jak i ośrodek wypracowujący środki pieniężne. **Ośrodek wypracowujący środki pieniężne** jest najmniejszym, możliwym do określenia zespołem aktywów, którego dalsze użytkowanie prowadzi do wystąpienia wpływów środków pieniężnych, będących w znacznym stopniu niezależnymi od wpływów środków pieniężnych pochodzących z innych aktywów lub ich zespołów.

4. Identyfikacja ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego należy wartość firmy

W razie zaistnienia przesłanek świadczących o tym, że dany składnik aktywów mógł utracić część swojej wartości, należy oszacować jego wartość,

⁷ Można się spotkać z zastąpieniem terminu „wartość odzyskiwana” terminem „wartość ekonomiczna” [Frendzel 2002, s. 57].

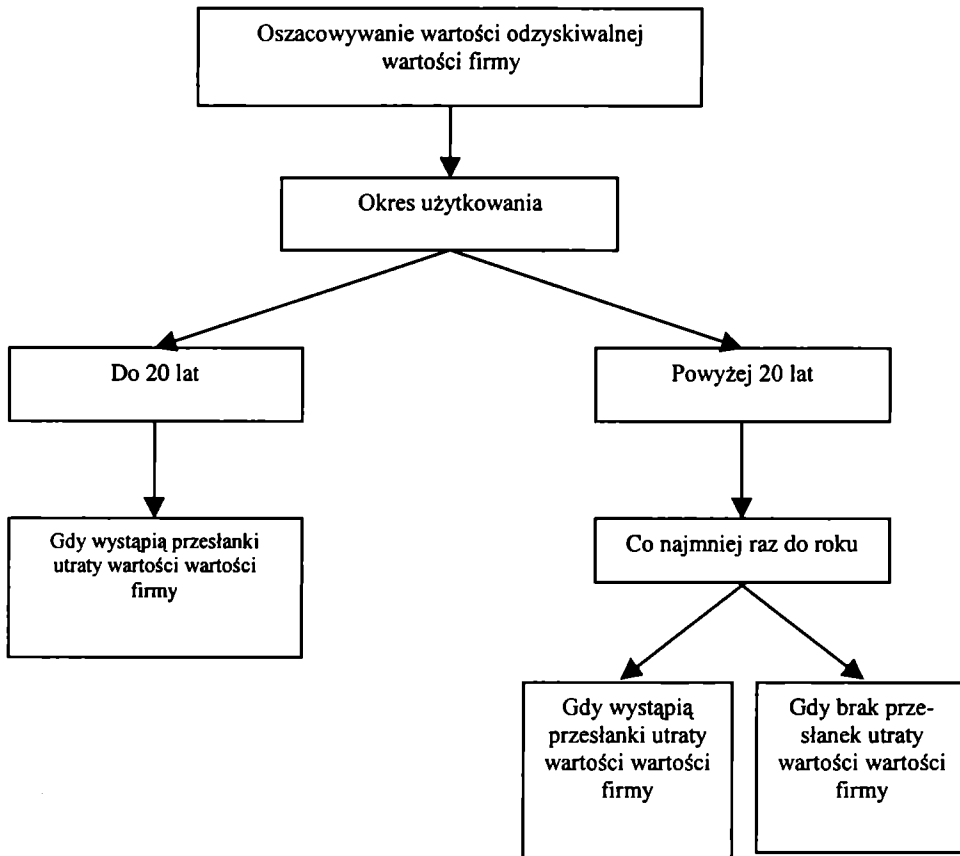
odzyskiwalną jako pojedynczego składnika aktywów. Natomiast jeśli oszacowanie wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów nie jest możliwe, to jednostka gospodarcza powinna ustalić wartość odzyskiwalną ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego należy dany składnik aktywów.

Wartość firmy nie wypracowuje środków pieniężnych niezależnie od innych aktywów lub zespołów aktywów. W związku z tym nie można ustalić, jaką wartość odzyskiwalną ma wartość firmy jako pojedyncza pozycja aktywów. Dlatego też przy powstaniu przesłanek wskazujących na utratę wartości takiej pozycji, jak wartość firmy, jej wartość odzyskiwalną ustala się na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego wartość firmy należy.

Określenie, co stanowi ośrodek wypracowujący przepływy środków pieniężnych, wymaga subiektywnej oceny jednostki; może nim być np. linia produkcyjna czy wydział. Jeśli nie ma możliwości ustalenia wartości odzyskiwalnej pojedynczego składnika aktywów, jak w wypadku wartości firmy, to jednostka gospodarcza powinna określić, jakie jest najmniejsze zgrupowanie aktywów, które wypracowuje w znacznym stopniu niezależne wpływy środków pieniężnych z tytułu dalszego użytkowania tych aktywów. Wpływy pieniężne z dalszego użytkowania aktywów stanowią wpływy pieniężne i ich ekwiwalenty otrzymane od stron spoza jednostki gospodarczej sporządzającej sprawozdanie. Określenie, do jakich ośrodków wypracowujących środki pieniężne należy wartość firmy, powinno odbywać się w sposób spójny w kolejnych okresach.

Czasami trudno określić, czy nastąpiła utrata wartości wartości firmy, szczególnie wówczas, gdy ma ona długi okres użytkowania. Okres amortyzacji wartości firmy powinien odzwierciedlać szacunek okresu, w którym wg przewidywań jednostka gospodarcza uzyska korzyści ekonomiczne. MSR 22 „Połączenie jednostek gospodarczych” zakłada, że zwykle okres użytkowania wartości firmy nie przekracza 20 lat od momentu jej początkowego ujęcia. W rzadkich przypadkach założenie to może być odrzucone, mianowicie gdy zaistnieją przekonujące dowody na to, że okres użytkowania wartości firmy będzie odpowiadał pewnemu konkretnemu okresowi dłuższemu niż 20 lat.

Zgodnie z MSR 22 „Połączenie jednostek gospodarczych” (§ 56) jednostka gospodarcza powinna nie rzadziej niż na koniec każdego roku obrotowego oszacować na podstawie MSR 36 „Utrata wartości aktywów” wartość odzyskiwalną wartości firmy, której okres użytkowania przekracza 20 lat od momentu jej początkowego ujęcia, nawet jeśli brakuje przesłanek, aby sądzić, że nastąpiła utrata wartości takiej wartości firmy. Okoliczności oszacowywania wartości odzyskiwalnej wartości firmy przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Oszacowywanie wartości odzyskiwalnej wartości firmy

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 22.

5. Testy sprawdzające utratę wartości przez wartość firmy

Wartość odzyskiwalną wartości firmy, jak już zaznaczono, ustala się na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego wartość firmy należy. Aby określić, czy nastąpiła utrata wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne, jednostka gospodarcza powinna przeprowadzić testy sprawdzające. Przeprowadzając te testy, jednostka powinna stwierdzić, czy wartość firmy odnosząca się do ośrodka wypracowującego środki pieniężne została ujęta w sprawozdaniu finansowym.

Na każdy dzień bilansowy, przeprowadzając **test sprawdzający**, czy nastąpiła utrata wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne, jednostka powinna przeanalizować wartość firmy, która jest związana z przyszłymi przepływami środków pieniężnych, jakie powstaną w tym ośrodku.

Przeprowadzane testy mogą być dwojakiego charakteru w zależności od tego, czy wartość bilansowa wartości firmy może być na rozsądnych i spójnych zasadach w części przypisana do danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, mianowicie:

- test typu „dół-góra”,
- test typu „góra-dół”.

Jeśli wartość firmy może być w części przypisana na rozsądnych i spójnych zasadach do ośrodka wypracowującego środki pieniężne, to jednostka gospodarcza stosuje tylko **test typu „dół-góra”**. Podstawę przypisania wartości firmy na rozsądnych i spójnych zasadach do ośrodka wypracowującego środki pieniężne może stanowić wartość godziwa nabytych aktywów netto stanowiących ten ośrodek.

Jeśli natomiast przypisanie części wartości firmy na rozsądnych i spójnych zasadach nie jest możliwe, jednostka gospodarcza powinna zastosować zarówno test typu „dół-góra”, jak i test typu „góra-dół”.

Przeprowadzenie testu typu „dół-góra” polega na następujących procedurach:

1) jednostka stwierdza, czy wartość bilansowa wartości firmy może być na rozsądnych i spójnych zasadach w części przypisana do danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne. Jeśli taka wartość firmy istnieje, to jednostka powinna ustalić, jaka jej część przypada na dany ośrodek wypracowujący środki pieniężne,

2) w sytuacji, gdy wartość firmy może być na rozsądnych i spójnych zasadach w części przypisana do danego ośrodka, jednostka powinna powiększyć wartość bilansową ośrodka o przyporządkowaną mu część wartości firmy,

3) dopiero wówczas powinno nastąpić stwierdzenie utraty wartości przez porównanie wartości odzyskiwalnej danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne z jego powiększoną uprzednio wartością bilansową,

4) jeśli powiększona wartość bilansowa ośrodka przewyższa jego wartość odzyskiwalną, to jednostka powinna ująć odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne.

Jednostka gospodarcza powinna przeprowadzić całość testu typu „dół-góra”, nawet jeśli do danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne nie można na rozsądnych i spójnych zasadach przypisać żadnej części wartości firmy.

Jeśli przeprowadzając test typu „dół-góra” jednostka gospodarcza nie mogła przypisać żadnej części wartości firmy do danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, to jednostka gospodarcza powinna przeprowadzić dodatkowo **test typu „góra-dół”**. Test ten polega na następujących procedurach:

1) jednostka powinna określić, co stanowi najmniejszy ośrodek wypracowujący środki pieniężne, w którym zawarty jest dany ośrodek wypracowujący środki pieniężne i do którego można przypisać na rozsądnych i spójnych zasadach część wartości firmy, czyli określić ośrodek pojemniejszy,

2) dalej jednostka powinna powiększyć wartość bilansową pojemniejszego ośrodka wypracowującego środki pieniężne o wartość bilansową przypisaną wartości firmy, jeśli taka występuje,

3) następnie należy porównać wartość odzyskiwalną pojemniejszego ośrodka wypracowującego środki pieniężne z jego powiększoną wartością bilansową oraz

4) ująć odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości.

Test typu „dół-góra” gwarantuje, że jednostka gospodarcza ujmie wszelkie odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości, jeśli takie wystąpią, na poziomie ośrodka wypracowującego środki pieniężne, w tym też w odniesieniu do wartości firmy, która może w części na rozsądnych i spójnych zasadach zostać przypisana do ośrodka. Natomiast gdy przypisanie części wartości firmy w teście typu „dół-góra” jest ze względów praktycznych niewykonalne, zastosowanie połączenia testów typu „dół-góra” oraz „góra-dół” gwarantuje ujęcie odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości dotyczących zarówno samego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, jak i wartości firmy. Przeprowadzanie testów typu „dół-góra” i „góra-dół” sprawdzających utratę wartości przedstawiono na rys. 2.

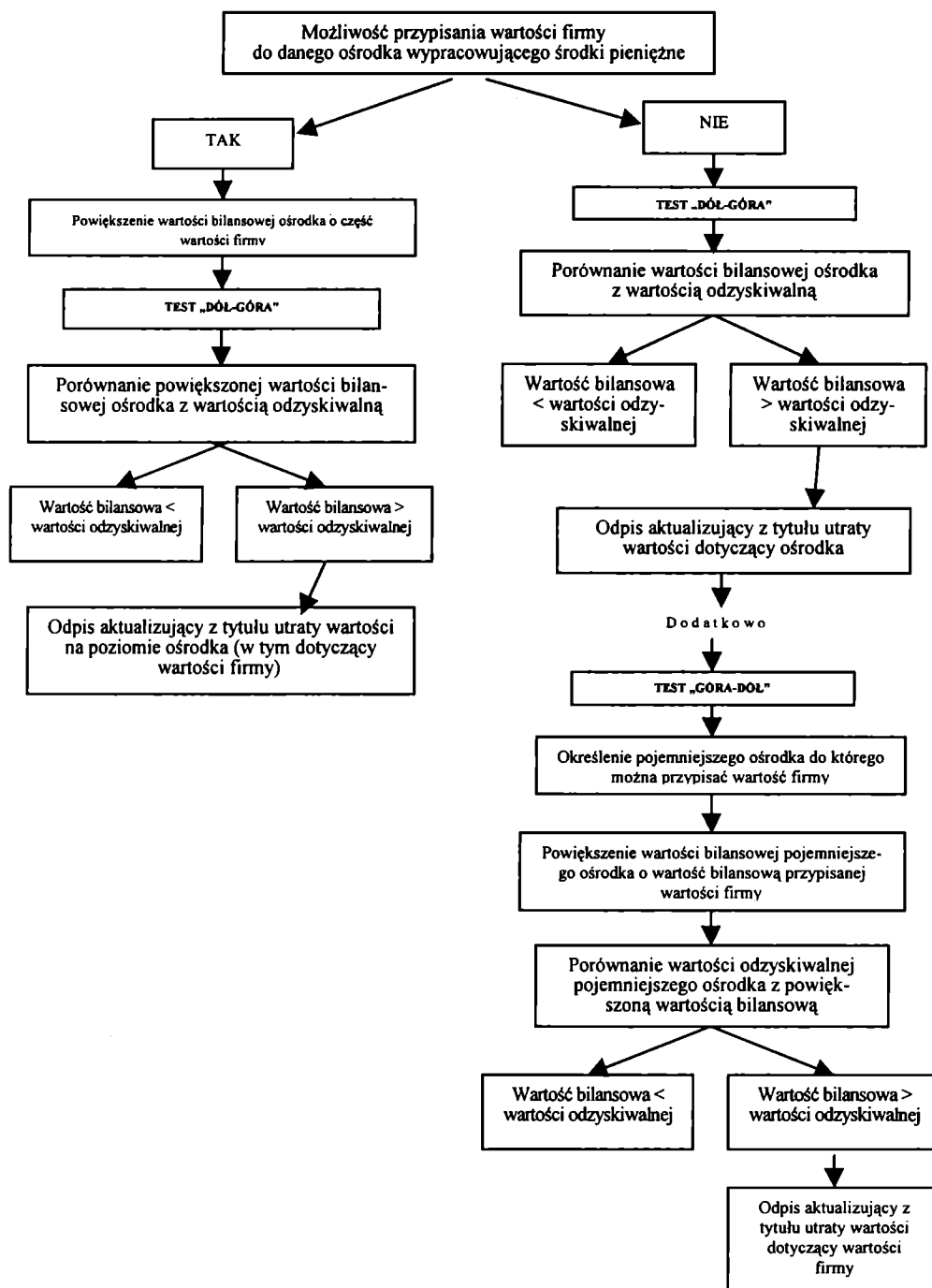
Zastosowanie połączenia obu testów prowadzi do tego, że jednostka w pierwszej kolejności ujmie wszelkie powstałe odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości, które dotyczą ośrodka wypracowującego środki pieniężne, nie uwzględniając wartości firmy. Następnie ujęte zostaną wszelkie powstałe odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości, które dotyczą wartości firmy.

Ponieważ jednostka gospodarcza wobec wszystkich aktywów, których wartość mogła ulec obniżeniu, stosuje w pierwszej kolejności test typu „dół-góra”, wszelkie odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości stwierdzone w stosunku do pojemniejszego ośrodka wypracowującego środki pieniężne podczas testu typu „góra-dół” dotyczą tylko wartości firmy przypisanej temu bardziej pojemnemu ośrodkowi.

6. Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości

Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości dokonywane po przeprowadzeniu testów sprawdzających ujmują się zgodnie z § 88 MSR 36. Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne należy ująć w sprawozdaniu wtedy i tylko wtedy, gdy wartość odzyskiwalna ośrodka jest niższa od jego wartości bilansowej.

W celu obniżenia wartości bilansowej aktywów należących do ośrodka wypracowującego środki pieniężne odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości powinien być przypisany do poniższych składników aktywów w następującej kolejności:

Rys. 2. Procedury przeprowadzania testów sprawdzających utratę wartości

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 36 „Utrata wartości aktywów”

1) w pierwszej kolejności do wartości firmy, która została uprzednio przypisana do ośrodka wypracowującego środki pieniężne (jeżeli taka występuje),

2) następnie do innych aktywów należących do ośrodka wypracowującego środki pieniężne, proporcjonalnie do udziału wartości bilansowej każdego ze składników aktywów w wartości ośrodka wypracowującego środki pieniężne.

Takie obniżenie wartości bilansowych aktywów należy zakwalifikować jako odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości pojedynczych składników aktywów i ująć jako koszt w rachunku zysków i strat. Wartość firmy przypisana do danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne jest obniżana przed obniżeniem wartości bilansowych pozostałych aktywów należących do ośrodka wypracowującego środki pieniężne ze względu na swój charakter.

Stosowanie testów „dół-góra” i „góra-dół” w odniesieniu do wartości firmy ilustruje przykład opracowany na podstawie załącznika A do MSR 36.

Przykład

Na koniec 2000 r. spółka X nabyła 100% udziałów w spółce Z za 6000. Spółka Z posiada 3 ośrodki wypracowujące środki pieniężne A, B i C. Wartość godziwa tych ośrodków wynosi odpowiednio 2400, 1600 i 800 (łącznie 4800). Spółka X ujęła wartość firmy ustaloną jako różnicę między ceną nabycia jednostki Z a wartością godziwą nabytych aktywów netto w wysokości 1200 (6000 – 4800).

Na koniec 2003 r. spółka Z poniosła znaczne straty. Jej wartość odzyskiwalna została oszacowana na kwotę 2800. Wartości bilansowe netto wynosiły odpowiednio:

Wartości bilansowe netto	A	B	C	Wartość firmy	Razem
	2600	2400	1600	900	7500

Założenie A. Istnieje możliwość przypisania wartości firmy

Na dzień przejęcia spółki Z za rozsądną podstawę przypisania wartości firmy do ośrodków A, B i C uznane zostały wartości godziwe netto A, B i C. Przypisanie wartości firmy na koniec 2003 r. przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Przypisanie wartości firmy na poszczególne jednostki spółki Z w momencie nabycia

	A	B	C	Razem
Wartości godziwe netto (2000 r.)	2400	1600	800	4800
Udział %	50%	33%	17%	100%
Wartość bilansowa netto (2003 r.)	2600	2400	1600	6600
Przypisanie kwoty wartości firmy	450	300	150	900
Powiększona wartość bilansowa netto (z przypisaną wartością firmy)	3050	2700	1750	7500

Następnym krokiem jest przeprowadzenie testu „dół-góra” (zgodnie z zasadami opisanymi w § 80a MSR 36) dotyczącego ośrodka A. Spółka X porównuje wartość

odzyskiwalną ośrodka A szacowaną na 2800 z jego wartością bilansową po przypisaniu wartości bilansowej wartości firmy. Przeprowadzenie testu „dół-góra” dla ośrodka A na koniec 2003 r. przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Przeprowadzenie testu „dół-góra”

Wartość bilansowa netto po przypisaniu wartości firmy	3050
Wartość odzyskiwalna	2800
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości aktywów	250

Ponieważ wartość bilansowa netto ośrodka A przewyższa jego wartość odzyskiwalną o 250, w tej wysokości spółka X ujmuje odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości aktywów odnoszący się do ośrodka A. Odpis aktualizujący jest w całości przypisywany do wartości firmy, której wartość bilansowa netto na koniec 2003 r. wynosi 900 (zgodnie z § 88 MSR 36). Stąd wartość firmy na koniec 2003 r. po dokonaniu odpisu z tytułu utraty wartości w części przypadającej na ośrodek A wynosi 650 (900–250).

Założenie B. Brak możliwości przypisania wartości firmy

Nie istnieje rozsądny i spójny sposób na przypisanie do ośrodków A, B i C wartości firmy, która powstała w wyniku nabycia spółki Z.

Na koniec 2003 r. spółka X przeprowadza w pierwszej kolejności test „dół-góra” odnoszący się do ośrodka A (zgodnie z § 80a MSR 36). Porównuje w tym celu wartość odzyskiwalną ośrodka A oszacowaną na 2800 z jego wartością bilansową bez przypisania wartości firmy. Przeprowadzenie testu „dół-góra” na koniec 2003 r. dla ośrodka A przedstawiono w tab. 3.

Tabela 3. Przeprowadzenie testu „dół-góra”

Wartość bilansowa	2600
Wartość odzyskiwalna	2800
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości aktywów	0

Przeprowadzony test „dół-góra” pokazuje, że wartość bilansowa ośrodka A jest niższa od jego wartości odzyskiwalnej. W związku z tym nie następuje odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości aktywów odnoszący się do ośrodka A.

Ponieważ wartość firmy nie mogła zostać przypisana na rozsądnych i spójnych zasadach do ośrodka A, spółka X przeprowadza również test „góraż-dół” (zgodnie z § 80b MSR 36). Najmniejszy ośrodek wypracowujący środki pieniężne, który obejmuje ośrodek A i do którego na rozsądnych i spójnych zasadach może zostać przypisana wartość firmy, stanowi spółka Z jako całość. Zatem spółka X dokonuje porównania wartości bilansowej spółki Z traktowanej jako całość z jej wartością odzyskiwalną szacowaną na 7000. Przeprowadzenie testu „góraż-dół” na koniec 2003 r. dla spółki Z przedstawiono w tab. 4.

Tabela 4. Przeprowadzenie testu „góra-dół”

	A	B	C	Wartość firmy	Razem
Wartość bilansowa	2600	2500	1600	900	7500
Wartość odzyskiwalna					7000
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości					500

Ponieważ wartość bilansowa spółki Z na koniec 2003 r. przewyższa jej wartość odzyskiwalną, odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości spółki wynosi 500. Ponieważ odpis aktualizujący powinien być w pierwszej kolejności przypisany do wartości firmy, jej wartość wyniesie 400.

7. Odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości

Ogólne wymogi dotyczące odwrócenia ujętego w poprzednich latach odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości składnika aktywów (lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne) zawarte są w § 95-101, natomiast dodatkowe wymogi mające zastosowanie do wartości firmy w § 109-112 MSR 36.

Na każdy dzień bilansowy jednostka gospodarcza powinna ocenić, czy występują przesłanki wskazujące na to, że odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości, który był ujęty w stosunku do danego składnika aktywów w latach ubiegłych, powinien przestać istnieć albo być zmniejszony. Jeśli takie przesłanki występują, to jednostka gospodarcza powinna oszacować wartość odzyskiwalną tego składnika aktywów.

Zgodnie z ogólnym wymogiem ujęty w ubiegłych okresach odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości danego składnika aktywów należy odwrócić wtedy i tylko wtedy, gdy od czasu ujęcia ostatniego odpisu aktualizującego nastąpiła zmiana wartości szacunkowych stosowanych do ustalenia wartości odzyskiwalnej danego składnika aktywów.

Wyjątkiem w stosunku do tego wymogu jest zakaz odwracania w kolejnych latach odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości ujętego w odniesieniu do wartości firmy. MSR 36 nie zezwala na odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy ze względu na zmianę wartości szacunkowych, np. kwoty i terminów powstania przyszłych przepływów środków pieniężnych ośrodka wypracowującego środki pieniężne, z którym związana jest wartość firmy. Od tego zakazu są jednak dwa wyjątki:

- Przyczyną wystąpienia odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości było konkretne zewnętrzne zdarzenie o wyjątkowym charakterze, które zgodnie z oczekiwaniami już się nie powtórzy. Za konkretne zewnętrzne zdarzenie uznaje się zdarzenie, które nie podlega kontroli jednostki gospodarczej, np. nowe regulacje prawne.

- Nastąpiły późniejsze zewnętrzne zdarzenia, które zniwelowały skutek oddziaływania poprzedniego zdarzenia.

Wyraźne ograniczenie w zakresie możliwości odwracania odpisów aktualizujących dla wartości firmy wynika z tego, że prawdopodobne jest, iż wszelki późniejszy wzrost wartości odzyskiwalnej wartości firmy będzie zwiększeniem wartości firmy wytworzonej we własnym zakresie. Zgodnie z MSR 38 „Wartości niematerialne” § 36 nie należy ujmować jako składnika aktywów wartości firmy wytworzonej przez jednostkę gospodarczą we własnym zakresie. Zakaz ten jest uzasadniony tym, że nie stanowi ona zasobu możliwego do zidentyfikowania, kontrolowanego przez jednostkę gospodarczą, którego koszt wytworzenia można wiarygodnie określić.

Utrata wartości aktywów jest wyrazem realizacji zasady ostrożności, która przyczynia się do przedstawiania rzetelnie i jasno sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. MSR 36 „Utrata wartości aktywów” jest narzędziem trudnym w stosowaniu. Określenie, co stanowi ośrodek wypracowujący przepływy pieniężne, wymaga subiektywnej oceny kierownictwa jednostki. Okresowa kontrola utraty wartości szczególnego składnika aktywów, jakim jest wartość firmy, powoduje konieczność przeprowadzania, przy zachowaniu odpowiednich procedur, testów sprawdzających, czy wartość firmy reprezentuje sobą nadal spodziewane przyszłe korzyści ekonomiczne.

Literatura

- Buk H., *Zasady rozliczenia połączenia spółek publicznych i niepublicznych obowiązujące od 2005 roku*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2004, nr 11.
- Frendzel M., *Utrata wartości aktywów w świetle regulacji międzynarodowych i amerykańskich*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2002, nr 7, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., Olchowicz I., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 1998.
- Jarugowa A. (red.), *Międzynarodowe standardy rachunkowości a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2004.
- Międzynarodowe standardy rachunkowości 2001*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2001.
- Międzynarodowe standardy sprawozdawczości finansowej*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2004.
- Stachniak A., „Stabilna platforma” *Międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej*, „Rachunkowość” 2004, nr 10.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU nr 113, poz. 1186 z późn. zm.
- Zamknięcie roku 2004*, „Rachunkowość” 2004.

IMPAIRMENT OF THE VALUE OF GOODWILL

Summary

The balance sheet law provides quite an overall view of the impairment of the value of assets. It fails to consider a number of particular aspects that pertain to a specific item of fixed assets, i.e., goodwill which belongs to the intangible and legal assets of a company. IAS 36 'The Impairment of the Value of Assets' includes a thorough and broad approach to the impairment of the value of assets and procedures that are related to its appraisal. The paper analyses selected aspects of the impairment of value of goodwill regarded as one of many asset items of a business in line with the International Accounting Standards set against the provisions set forth in the Accounting Act.